

major debetur reverentia proximiori gradui, quam remotiori. Alii cum Cajetano, Navarro et Pontio docent, primo excluso linea recta, ceteros gradus specie non differre; sed tantum continere circumstantiam aggravantem. Ratio, quia prohibitus commixtio conjugalis inter personas, excepto primo gradu linea recta, non oritur ex lege naturali (olim enim filii Adam licitum fuit cum suis sororibus copulari), sed ex prohibitione Ecclesiae: porro per solum jus naturale specifica diversitas constituitur. Pro hac ultima sententia videtur indubitanter esse Angelicus, qui docet, quod praeter parentes, ceterae personae non habent ex se ipsis indecentiam, si conjungantur¹.

23. Q. 8. Quid est sacrilegium in materia luxuriae²?

R. Sacrilegium in materia luxuriae est *violatio rei, loci vel personae sacræ per actum venereum*. Grande peccatum; dictat enim recta ratio, sancta sancte tractanda esse: malitiam continet et contra castitatem et contra Religionem.

1. Circa *rem* erit sacrilegium omnis actus luxuriosus, qui Christum ledad sub aliqua re specialiter exhibut. Hinc sacrilegus quicumque actus luxuriosus tam interior quam exterior in eo, qui vel Eucharistiam gestat vel Communionem distribuit vel sacris induit vestibus procedit; iste enim Christum speciali ratione iis in rebus exhibet. Item sacrilegus qui infra mediam horam post Communionem se polluit; gravem enim injuriam irrogat Christo in Sacramento. Non tamen qui turpiter peccaret Reliquias gestando; nam istæ non specialiter Christum repräsentant³.

2. Circa *locum* sacrilegium erit omnis actus luxuriosus exterior patratus in loco benedicto et deputato tum ad mortuos sepeliendos, tum ad officia divina celebranda, a tecto nempe usque ad pavimentum, exclusis tamen cellis, claustro, Sacario, dormitorio, tecto super Ecclesiam, janua extra atrium ejusdem et atrio⁴. Excluduntur etiam Oratoria privata, cum non habeant uti veræ Ecclesiæ. — Sicuti vero

¹ 2, 2, q. 154, a. 9. — V. Ligouri, *Op. Mor.*, I. VI, n. 460. Secunda sententia est minus probabilis; alia æque probabiles videntur.

² V. Ligouri, *Op. Mor.*, I. III, n. 454; *Homo Apost.*, tract. IX, n. 20. Peccata in sacrilegos, v^o *De virtute religionis*; t. II, n. 172. — Hic agitur tam de perfecta, quam de imperfecta luxuria.

³ Item neque qui Reliquias daret amasæ, titulo tamen simplicis donationis, uti docent Salmantenses, Filiuci, Azor, aliisque multi contra Concinam.

⁴ Item exclusis caveis fabricatis sub pavimento, nisi sit locus sepulturae vel divinorum officiorum, ait *Gousset*. Item turris campanarum, si tamen ab ipsa Ecclesia et cæmatorio sit sejuncta; item excluso choro monialium ab Ecclesia separato.

per voluntariam sanguinis, ita et per seminis voluntariam effusionem polluta remanet Ecclesia, adeo ut esset abstinendum a Divinis (si id innotescat), donec ipsa reconcilietur¹. Quod communius et probabilius dicunt valere etiam de copula maritali; quia semper graviter sanctitudini hæc copula disconvenit².

3. Circa *personam* sacrilegium est omnis actus luxuriosus tam exterior, quam interior in persona, vel cum persona voto castitatis ligata. Et si peccatum sit personæ sacræ cum alia item sacra, duplex erit sacrilegium; quia dupliger tunc offenditur Religio, peccato nempe proprio et peccato alterius, cui utriusque peccans cooperatur. — Qui castitatis voto obstrictus alteri suadet peccatum carnale, sacrilegii item reus evadit, si illum ex positivo libidinis affectu suadeat; jam enim directe in illam peccaret. Secus si induceret alio fine; quia votum propriam tantum respicit castitatem: ita Billuart, Dens³, etc. — Religiosus professus, qui sit etiam in Sacris, si castitatem lœdit, probabilius unum tantum committit sacrilegium⁴; cum unum tantum sit motivum illius servandæ.

24. An (inquires) *verba, tactus et aspectus turpes in Ecclesia sint sacrilegia?* Affirmant probabilius, licet absit periculum pollutio-
nis; si tamen illi actus externi sint graviter turpes. Nam tunc ipsi

¹ C. unic., *De consecr. Eccl.*, in 6.

² Merito tamen a mortali excusant conjuges, vel si sint in periculo incontinentiae vel si diu remanere deberent in Ecclesia, nempe probabilius ad 20, vel 30 dies. Nam non censemur velle pia mater Ecclesia eos obligare ad abstinentiam cum tanto incommodo.

³ Qui votum castitatis pluries iteravit, aut votum simplex voto solemnii addidit, non ideo multiplex committit peccatum illud violando; unica quippe est obligatio. Ita Bouvier, qui tamen addit, circumstantiam solemitatis in voto notabiliter aggravare peccatum juxta probabilem multorum sententiam. Hinc etiam communius dicunt contra Voit, quod si Sacerdos inquinatus impuritatibus, dum ad Confessionem accedit, fingit se esse laicum, voto tamen castitatis obstrictum, valide confitetur; cum adhuc sufficienter adaperiat voti ligamen: solemnitas autem addita voto speciem non mutet, sed aggraveret tantum. Utique totum verum Sacerdos non confitetur; adhuc tamen sufficienter aperit circumstantiam de necessitate aperiendam pro Sacramento valore: unde si aliud non obstet, etiam dato quod mentitus sit iste Sacerdos, id tamen culpe venialis rationem non egreditur, sieque Sacramento non infirmat. Neque obstat perfectionem a solemnii voto importatam majorem esse debere illa laici simplici castitatis voto obstricti; eum hæc major vel minor perfectio per peccatum amissa peccatum de una in aliam speciem non transferat. Ita Palaus, Lugo, ac Resolutio Casuum sub Benedicto XIV.

⁴ Cap. *Cum olim.*, de Cler. conjug. — V. Ligouri, *Homo Apost.*, tract. IX, n. 20.

per se continent deformitatem externam gravem contra reverentiam loci sacri.

25. *Quid de luxuriosis et gravibus cogitationibus in Ecclesia habitis? suntne sacrilegia?* Vel cogitationes hujusmodi continent desiderium deliberatum peccandi in ipsa Ecclesia, tametsi occulte: vel peccandi extra. Si 1, habetur sacrilegium ob gravem irreverentiam erga dominum Dei, quam *decet sanctitudo in longitudinem dierum*¹. Et valet, etsi extra Ecclesiam pravum illud desiderium habitum fuerit; quia terminum haberet ad locum sacrum. Si 2, nullum sacrilegium; cum tunc peccatum non ordinetur ad Ecclesiæ violationem. *Dens, Suarez* aliisque.

§ II. — De luxuria perfecta non naturali, seu contra naturam.

26. Species luxuriæ perfectæ contra naturam sunt: 1. *pollutio* seu *mollities*; 2. *sodomia*; 3. *bestialitas*; 4. *indebitus concumbendi modus*². Singulæ species invicem differunt natura sua; quia specialem includunt deformitatem. Unde Alexander VII hanc sub n. 24 damnavit propositionem: *Mollities, sodomia et bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in Confessione, se procurasse pollutionem.* Et haec omnia detestatur Apostolus, et *immunditiam* vocat³.

27. Q. 1. Quid est pollutio, quotuplex, et an mala?

R. Pollutio generatim accepta definitur communiter: *Humani seminis effusio sine congressu cum alio*⁴. — Pollutio dividi solet:

¹ Ps. xcii. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 462.

² Ita Angelicus, 2, 2, q. 154, a. 11. De modo indebito concumbendi, qui evenit quando servatur identitas speciei, sexus diversitas et debita organa naturae (sed modo inordinato) erit in Tractatu de *Matrimonio*.

³ Rom. xii. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 477.

⁴ Sive effundatur foras, ut in maribus; sive intus defluat in matrem, ut in foeminis. Sed quoad foeminas audiatur *Examen raisonné*: « In foeminis nullum proprie dictum semen vident nunc saltem generaliter medici in humore, qui ad intra vel extra in eis effunditur; et dicunt sat unanimiter Theologi (et etiam medici, ut mihi dixit celebris medicus auctor) illud semen improprie dictum non esse ad generationem necessarium. Quidquid sit, pollutæ cognoscuntur foemina cum etiam sine ulla effusione, magnum, plus minusve ratione complexionis, experientur sensum voluptatis, qua completa, satiantur ac quiescent. Sensus hic, qui incipit in partibus venereis, et spasmi et collapsus majoris vel minoris species, proprioque semi-

1. in *simplicem*, et ea est, quæ nullam aliam malitiam habet adjunctam: ut cum quis nullo vinculo ligatus, sed solitus, in sua delectatione sistens se polluat; 2. in *qualificatam*, et est quando præter suam, aliam malitiam habet. Uti si quis vinculo castitatis ligatus uno actu se polluat cogitando de consanguinea conjugata: iste peccat non tantum peccato pollutionis; sed etiam sacrilegii, incestus et adulterii: quæ omnia sunt distincte aperienda; 3. in *voluntariam* tum in se tum in causa, prout in se intenditur directe, vel in aliquo voluntarie posito, quod ipsum causet; 4. in *involuntariam*, si nempe absque co-operatione voluntatis contingat, sed ex causis mere naturalibus, v. g. ex superfluitate naturæ, ex imbecillitate organorum, aut ex dispositione nervorum, etc. De hac porro nulla quæstio cum peccaminosa non sit; sed habeatur uti naturalis effectus, prout sudor vel sanguinis effusio naribus.

Certum est pollutionem etiam simplicem voluntariam esse intrinsece ac graviter malam; repugnat enim fini, ad quem ordinatum est semen humanum: homo enim non potest membris suis uti prout ipsi libet, sed in eum tantum finem, qui est a naturæ Auctore dispositus. Vide licet si forniciatio mala est, quia adversatur prolixi educationi: a fortiori mala erit pollutio, quæ adversatur ipsi prolixi generationi. Hinc legimus Deum percussisse Onan (a quo turpissimum scelus nominari cœpit); quia semen fundebat in terram, eo quod rem detestabilem faceret, quæ nempe natura sua erat iniqua⁵. Hinc Apostolus ait: *Neque adulteri, neque molles... regnum Dei possidebunt*⁶. Hinc Innocentius XI damnavit hanc sub n. 49 propositionem: *Mollities jure naturæ prohibita non est*.

28. An (quæres) liceat ponere actionem de se honestam ac licitam, ex qua tamen prævidetur secutura pollutio?

R. Si nulla adest causa necessitatis, utilitatis aut communitatis pondendi illam actionem, etsi in se honestam, nefas est eam ponere; nam rationalem creaturam dedecet sine justa causa pollutionem etiam indirecte admittere. Si vero aliqua honesta causa adest, actio illa licite poni potest, etsi in pollutionem influat. Dummodo 1. pollutio ab agente nullomodo intendatur; intentio enim mala malum opus facit; 2. quodcumque excludatur periculum in eam consentendi; tune habetur potius passio, quam actio, si pollutio eveniat⁷; quæ tunc dici nequit proportionatio in foeminis, sive ejus indicium, in pluribus iteratur, sæpe multoties iterata causa. » Si foemina ad se polluendum utatur aliquo instrumento, hæc circumstantia videtur explicanda, si eo utatur uti membro viri.

¹ Gen. xxxviii. — ² I Cor. vi.

⁵ Hic audiatur Cajetanus: « Doctores et confessores vacantes cogitationibus vel auditionibus operum turpium intuitu pietatis, non peccant subse-

cedere ex malitia; cum procedat evidenter ex naturæ infirmitate. Sane: quis incusaret Titium, qui ad commodius iter agendum equitat, ad commodius quiescendum in lecto elasticò decumbit, si equitando vel sic quiescendo talem in se experiarum effectum, sed omni remoto periculo consensus? Ita Billuart, Bouvier, Gousset aliquique cum D. Thoma, qui ad rem habet: *Nihil prohibet unius actus esse duos effectus, quorum alter solum sit in intentione; alius vero sit præter intentionem*⁴.

29. *Sed (quæres) quale peccatum committit qui absque justa vel*

quentibus corporalibus pollutionibus contra eorum voluntatem, quia licet possint, non tamen debent subtrahere se ab operibus sanctis propter hujusmodi, quæ sequuntur ex necessitate memoriae. »

⁴ 2, 2, q. 64, a. 7. — « Hinc (ad rem concludit Alphonsus noster, *Homo Apost.*, tract. IX, n. 54) etiam prævisa pollutione (intellige semper involuntaria): 1º Licet Confessarii excipere Confessiones, et tractatus legere de rebus turpibus, Item chirurgis aspicere et tangere partes foeminae ægrotantis, ac studere rebus medicis: ita communiter D. Antoninus, Navarrus, Cajetanus, Petrocorensis, Sanchez, Bonacina, Anacleetus, Sporer, Salmanticenses, Holzman et alii plures cum D. Thoma. Idque admittunt Navarrus, Hurtadus, Roncaglia, Salmanticenses, Elbel, Sporer, etc., etiam si aliquis chirurgus ex officio medens, vel Parochus excipiendo Confessiones aliquoties in pollutionem consenserit, modo proponat in futurum convenientibus mediis se præcavere ad peccatum vitandum. Secus vero dicunt de *simplici Confessario*; hic enim tenetur eo casu abstinere ab audiendis Confessionibus, si possit sine gravi suo damno. — Imo si Parochus vel chirurgus in iis occasionibus semper vel fere semper lapsus fuerit, et non appareat nova probabilis spes emendationis, hic omnino tenetur etiam cum jactura vita officium deserere. Sic etiam 2º dieunt quamplurimi, uti Cajetanus, Bonacina, Layman, Sanchez, Navarrus, Filliuci, Salmanticenses, Sporer, Croix, Busembaum, Villalobus, Ledesma, Marchantius, Trullench, etc., licere iis, qui magnum patiuntur pruritum in verendis, tactu illum abigere, etiam si pollutio sequatur, licete vero id prohibet Roncaglia, si pruritus non sit valde molestus, quamvis permittat eum abigere cum aliqua tantum commotione. — Nihilominus non facile credatur quibusdam pueris, quæ tactibus se polluere solent, prætextu hujusmodi ardoris; nam si diligenter examinatur, cognoscetur ille pruritus multoties potius excitatus fuisse vel a pravis cogitationibus prehabitatis, vel ab habitu pravo contracto se tangendi. 3º Dicunt etiam Castropalaus, Layman, Sanchez, Armilla, Lessius, Azor, Navarrus, Vasquez, Bonacina, Anacleetus et Salmanticenses, licere equitare causa utilitatis; et etiam recreationis, ut subdunt Sanchez, Layman, Castropalaus. — Dicunt quoque Sanchez, Layman, Castropalaus, Holzman, Sporer, etc., ex communi, unicuique licere decumbere in aliquo situ ad commodius quiescendum. 4º Demum dicunt S. Antoninus, Lessius, Toletus, Pichler, Salmanticenses, Holzman, Sporer, etc., communiter, licere cibos aut potus calidos moderate sumere, et honestas choreas ducere. »

necessitatis vel utilitatis vel commoditatis causa ponit actionem, ex qua prævidet pollutionem esse secuturam? — Vel actio sine justa causa posita influit proxime et graviter in pollutionem; vel tantum remote et leviter. Si 1, actio erit peccatum mortale, licet in se pollutio intenta non sit; quia lex naturalis pollutionem graviter prohibens, obligat etiam sub gravi ad non ponendas actiones proxime et per se in eam influentes. Si 2, non erit nisi culpa venialis, modo pollutio non fuerit intenta, nec extiterit consentiendi periculum; quia cum ea non sit volita in se, sed tantum in causa, eo gradu mala est, quo est mala ipsam causa. In hoc scilicet casu pollutio quæ prævidetur secuta, a causa potius naturali videtur procedere, quam a causis illis leviter et remote in eam influentibus.

Porro actiones seu causæ *proxime* in pollutionem influentes sunt eæ, quæ per se, directe et natura sua, ad pollutionem tendunt, eo fere modo quo dicitur causa per se mortis infictio vulneris lethalis; atque idcirco gravem culpam constituant in genere luxuriæ. Sunt, v. g., voluntarius aspectus concubitus humani, colloquia aperte nimis in honesta, lectio vel auditio rerum valde turpium, cogitationes morosæ de rebus venereis, tactus turpes in pudendis. Omnes ideo actiones istæ (vel pollutiones inde provenientes) procul dubio peccata mortalia dicenda sunt, si absque causa proportionata, necessaria vel utili illæ ponantur; quia natura sua tales sunt, ut valeant graviter incitare ad libidinem. Ita communiter cum S. Thoma.

Actiones vero seu causæ in pollutionem influentes *remote* tantum illæ dicuntur, quæ per se ac directe non tendunt ad pollutionem, ac proinde non constituant, nisi culpam levem in genere luxuriæ: vel gravem quidem per se, sed non in genere luxuriæ, bene vero in materia diversa. Est, v. g., esus vel potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis cum puella, crapula, ebrietas aut carnium comedie nimis immoderata; item audire Confessiones foeminarum, studere rebus venereis; denique omnes aliaæ actiones sive licitaæ de se, sive illicitaæ extra genus luxuriæ, ex quibus nihilominus solet oriri pollutio. Has porro, uti communiter et probabilius docent cum S. Antonino Anacleetus, Elbel, Roncaglia, Salmanticenses, Sanchez, Sylvester, Suarez aliisque, non tenemur sub gravi evitare, ideo quia graviter non influunt, nec per se in ipsam pollutionem.

Advertimus tamen actiones, quæ per se remote tantum in pollutionem influunt, posse influere proxime in eamdem *respective*, id est relate ad peculiarem alicujus infirmam dispositionem. Et tunc in eo tales actiones essent utique peccaminose mortaliter, ut valde probabiliter docent Roncaglia et Salmanticenses. Hinc qui frequenter pollutiones expertus est ex causis per se non graviter culpabilibus in materia turpi,

puta ex curiosa inquisitione turpium verborum, ex aspectu picturæ non ita honestæ, ex coitu animalium, etc., tenetur eas sub gravi evitare. Unusquisque ergo conscientiam suam consulat, et ex propria inclinatione maxime viliose acquisita, consideret ex qua causa sibi pollutionis vel malæ delectationis periculum immineat, ut cognoscat quæ causa respectu ipsius sit gravis, quæ non.

30. Quid si quis patiatur pollutionem involuntariam ex lectione turpi peracta ob simplicem curiositatem, absque prava intentione et sine periculo se delectandi de rebus quas legit? Licit speculative loquendo videatur a mortali posse excusari; in praxi tamen eum non excusamus, maxime si ideo jam frequenter pollutionem sit passus: illius respectu lectio illa graviter in pollutionem influit.

31. Quid si semen humanum noceat? licetne illud expellere? Negative, non licet; actio enim seminis administra ad solam generationem a natura per liberum agentem permitta est. Neque juvat dicere, quod bene possunt expelli e corpore ceteri humores superflui: disparitas est, quod ceteri humores dantur primario in bonum corporis, et ideo illius bono subduntur; at semen habet finem unicum a natura intentum, nempe generationem. Neque pars est superflua, sed virtus potentiae generativa¹.

Si tamen semen iudicio medicorum transierit in materiam corruptam, tunc poterit medicinis expelli, etsi præter intentionem sequatur aliqua veri seminis effusio, uti affirmant communis et satis probabiliter Billuart, Bouvier, Layman et Sanchez contra Bonacinam, Croix et Lugo: quia tunc veri seminis effusio per accidens sequeretur, cum non intendatur directe. Intellige: 1. si semen certo sit corruptum: in dubio non licet, nam verum semen est in possessione: unde nostrum est probare illud esse corruptum; 2. si alia desint remedia; cum enim hoc periculosis admodum sit, non est tentandum, nisi in extremis; 3. si fieri possit sine sensu libidinis, qui semper malus est. Hinc non licet id procurare tactibus; quia confricatio de se tendit ad commovendos spiritus carnales et verum semen expellendum².

32. Q. 2. Quid de pollutione in somnis habita?

R. Pollutio in somno habita per se non est peccatum: quia in somno nulla libertas. *Diximus per se*; nam erit mortalis: 1. si ante somnum

¹ Quod si opponas illud aliquando a natura expelli, non ideo aliiquid concluditur: quod enim a natura sit, non est contra naturam, sed ab Auctore naturæ; neque ideo fieri licite potest a nobis. Sic contra naturam non est, quod quis ex defectu virium moriatur; at esset, si quis ideo vires sibi vellat adimere. — *V. Lignori, Op. Mor.*, l. III, n. 477.

² Nunc medici testantur semen non corrumpi, sed tantum non elaborari; ac proinde vanam esse hypothesim seminis corrupti et morbiferi.

directe aut formaliter fuerit procurata, v. g., vel ideo calidam potionem sumendo vel certo situ apposite cubando; tunc pollutio esset voluntaria in causa; 2. si post somnum placuit, et approbata fuit ob delectationem venereum; tunc jam accederet formalis consensus. Hic tamen notandum, quod cum pollutio contingit in somno, et seminis emissio contingit in vigilia semiplena, tunc etsi quedam adsit delectatio, cum tamen non sit plene deliberata, peccatum erit dumtaxat veniale. Item si seminis emissio inciperit in somno, sed consummetur in plena vigilia, modo non adsit in delectationem consensus vel proximum ejusdem periculum (quod ex praeterita experientia poterit judicari), non tenetur emissionem illam quis in se cohibere, ne se morbi periculo exponat, videlicet semen corruptum violenter in se retinendo³.

33. Q. 3. Quid sentendum de simplici distillatione?

R. Hoc nomine intelligimus fluxum quendam humoris medii urinam inter et verum semen, qui guttatum in parva quantitate decidit. Si distillatio hæc evenit præter intentionem, nempe sine ullo voluntario sensu carnis et sine spirituum commotione item voluntaria, nullum est peccatum, neque plus oportet de ea inquirere, quam de simplici alio quocumque corporis sudore. — Si vero eveniat cum voluntario carnali sensu et cum spirituum generationi inservientium commotione, v. g. ex turpi colloquio, aspectu, tactu, etc., tunc erit peccatum mortale; esset enim inchoata pollutio. Adde: ipsa esse non potest sine magna carnis rebellione. Unde prò praxi recte advertit Sanchez, quod data opera etiam levem distillationem procurare, mortale peccatum est; quia illa semper vel ut plurimum secum fert aliquam commotionem, et aliquantuli seminis effusionem, aut certe illius proximum periculum.

34. Q. 4. Quid est sodomia et quale peccatum?

R. Sodomia perfecta definitur communius ac probabilius cum D. Thoma²: *Concubitus ad non debitum sexum, nempe masculi ad masculum, vel fæminæ ad fæminam*. Unde concubitus cum debito sexu, nempe masculi ad fæminam, sed extra vas naturale, erit adhuc sodomia, imperfecta tamen. Sodomia suum nomen accepit ab urbe Sodoma, quæ in tanti criminis peñam igne a celo delapsa fuit una cum suis incolis tota consumpta³. Ex tali autem poena criminis gravitatem facile colligere est: et sane illud vehementissime natura refugit. Talem ignominiam graviter quoque insectatur Apostolus⁴. *Horrendum scelus*

¹ Adde illud retinere difficilimum esse: et ita communiter Theologum Concina. Expedit tamen pro avertendo quocumque periculo peccati, ut talis sese crucis signo muniat, ut mentem ad contraria convertat, ut SS. Iesu et Marie Nomina invocet.

² 2, 2, q. 154, a. 11. — ³ Gen. xix. — ⁴ Rom. 1.

appellat Pius V, et Chrysostomus sodomitas eloquentia sua conterit, infamiores ipsis canibus eos dicens⁴.

Debet autem necessario penitens aperire in Confessione circa sodomitam : 1. qualis fuerit persona, quacum peccaverit, an sacra, conjugata, consanguinea vel affinis; idque ob specialem malitiam, quae tunc superadditur vel sacrilegii vel adulterii vel incestus; 2. in sententia probabiliori tenetur etiam aperire, an fuerit agens an patiens; quia in primo contingit pollutio, non semper in altero; 3. an persona complexa diversi vel ejusdem sexus; nam in sententia communiori perfecta sodomia est diverse speciei ab imperfecta; cum sit major ac diversa deformitas contra naturam rationalem, non servare neque debitum sexum, neque debitum vas.

Jure Canonico, si sodomitæ sint laici, excommunicationi subduntur ac declarantur infames²: Si Clerici vel Religiosi, ex Bulla *Horrendum* S. Pii V, privantur omni officio, omni beneficio atque privilegio clericali. Verum sodomitæ has penas non incurront, nisi sodomia sit: 1. *perfecta*, nempe cum alio ejusdem sexus; 2. *completa*, nempe consummata intra vas: lex enim in odiosis est strictæ interpretationis⁵; 3. *frequentata*, nam Bulla loquitur de *exercentibus sodomiam*. Hanc penam probabilius incurront etiam patientes; cum ipsi quoque vere sint sodomitæ⁴. Solet etiam ab Episcopis hoc crimen reservari, ut reservatum est in Synodo Novariensi (page 321), si tamen perfectum sit atque completum.

35. Q. 5. Quid est bestialitas, et quale peccatum?

R. Bestialitas est *coitus cum bestia*. Nefandissimum scelus, gravius quocumque alio contra naturam; nam ibi non solum non servatur debitum vas aut sexus, sed neque debita species. In ejus autem execrationem statuebatur in Lege Veteri, ut homo simul et bestia trucidarentur⁵. — In Confessione autem opus non est explicare qualis fuerit

⁴ Hom. xiv, in *Ep. ad Rom.* — ² C. i, de *Excess. præl.*

⁵ Etiam inter fœminas habetur completa sodomia, vel ope instrumenti, vel naturaliter eo modo, quo compleri potest, quoties nempe fit applicatio unius partis ad partem alterius cum aliqua seminatione intra vas. Ita Salmantenses, Luraschi, etc.

⁴ Non tamen incurritur ipso facto, ut verius dicunt et communius (licet id in lege exprimatur); quia nulla pena activa privans jure acquisito incurrit, nisi post sententiam saltem declaratoriam; cum nimis sit durum, ut quis debeat in seipsum gravem penam exequi. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 472.

⁵ Lev. xx. Tactus impudici cum bestia, licet proprie non sint peccata bestialitatis, tamen habent aliquam specialem turpitudinem, ut ait Elbel, saltem veniale (Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 475). De bestialitate caute,

bestia; cum in genere morum id non referat. Item non est opus, ut communiter et probabilius docent Azor, Potestas, Renzi, Tournely, etc., contra Croix et Elbel, quod explicetur, an bestia illa fuerit mas an fœmella; quia hic tota essentialis deformitas consistit in accessu ad diversam speciem: unde qualitas bestiæ, et sexus hac in re accidentalis est¹.

Bestialitas in omnibus ferme Synodis Dioecesanis reservata est, licet extra vas naturale expleat, ut in Novariensi (pag. 321).

§ III. — De luxuria imperfecta.

36. Luxuria imperfecta consistit in delectationibus, osculis, amplexibus, tactibus, aspectibus, turpiloquiis, comœdiis, saltationibus et similibus.

37. Q. 1. Quid est, et quotuplex delectatio?

R. Delectatio in genere est *quietio appetitus in aliquo quod placet*. Delectatio triplex est: alia spiritualis sive intellectualis; alia organica sive sensibilis; alia venerea sive carnalis. *Prima* est quietio appetitus spiritualis in bono extra sensus posito; talis est delectatio, quæ exurgit ex contemplatione veritatis. De hac nulla quæstio in hac materia. *Secunda* est quietio appetitus sensitivi in aliqua impressione grata; oritur nempe ex conformitate rei sensibilis cum organo sensus, quin tamen ullo modo commoveantur spiritus genitales. Talis est delectatio visus ex re pulchra, auditus ex musica, tactus ex lenitate, gustus ex sapore, odoratus ex suavitate. *Tertia* vero est quietio appetitus sensitivi sese oblectantis circa res ad generationem tendentes. Est nempe ea, quæ sentitur circa partes venereas, et oritur ex commotione spirituum genitalium².

sed semper interrogandi libidini multum dedit; quia plures istorem aestimant illud sufficienter pollutione declarari. Aliunde quot inveniuntur qui cum illud semel aut iterum commiserint (forsitan solum in prima adolescentia et potius ex quadam puerili, quam ex vehementi libidine) de illo diutissime in Confessione facient! *Examen raisonné*.

¹ Congressus cum dæmonie, aiunt communissime, reducitur ad bestialitatem; nam est congressus cum individuo alterius speciei, in quo est malitia bestialitatis. Imo est etiam culpa superstitionis, quia est societas cum dæmonie. Imo habetur etiam malitia fornicationis aut sodomiae affectivæ, si dæmon appareat in forma pueri, aut mulieris; et etiam adulterii aut incestus, si quis delectetur de coitu cum dæmonie uti cum parente vel conjugata. — V. Liguori, *Homo Apost.*, tract. IX, n. 28.

² Eadem persona potest esse objectum hujus triplicis delectationis. Si illa amatur ob dona naturalia intellectus, est *delectatio spiritualis*; si ama-

An (quæres) in delectatione circa hanc materiam detur parvitas?

R. 1 : Quod pertinet ad delectationem veneream, in ea nullimode datur parvitas extra conjugium; talis enim deliberata delectatio est quædam semper inchoata pollutio, seu motus ad ipsam. Hinc Alexander VII damnavit hanc sub n. 40 propositionem : *Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo ulterioris consensus et pollutionis.* Hinc non videmus quare non sit graviter improbandus qui delectando manum mulieris attricat, digitos contorquet, pedem premit, etc.

R. 2 : Quod pertinet ad delectationem sensibilem, speculative loquendo est probabilis opinio Billuart, Gousset, Collet, Sylvii et aliorum, qui docent dari utique parvitatem materiæ : nam hæc delectatio, sistendo ibi et ex se, mala non est; cum ipse Deus eam sensibus profine legitimo annexuerit : unde erit tantum mala ratione periculi, quod quidem potest etiam leve esse. Hinc leviter tantum peccaret qui aspicit pulchram mulierem, aut tangit ejus manum vel faciem, præcise propter delectationem mere organicam seu sensualem, consistentem in quadam conformitate rei visæ vel tactæ cum organo visus vel tactus; ita ut non sit aliud quam delectatio de re pulchra quæ videtur, aut de re blanda, molli, tenera quæ tangitur; verum absque alia cujuscumque rei turpis delectatione.

Diximus *speculative loquendo*; nam in praxi est omnino tenendum contrarium cum Cajetano, Diana, Filliucio, Roncaglia et Salmanticensibus, quando delectatio sensibilis est cum plena advertentia et sensu circa objecta, quæ hac de re periculum inducere possunt. Nam ob corruptam naturam est moraliter impossibile, ut delectatio sensibilis venereæ locum non faciat, maxime si delectatio sensibilis habeatur a personis ad copulam aptis, vel sit cum aliqua mora et affectu¹.

Bene tamen advertit Continuator Tournely, aliud esse agere propter delectationem, aliud autem agere cum aliqua delectatione naturali, quæ de se consurgit ex qualitatibus corpori adnexis. Quia in hac potest quidem dari parvitas materiæ; cum directe ac per se non habeat ratio-

tur ob quamdam excellentiam corporis, est *delectatio sensibilis*; si amatur ob voluptatem carnalem ad concupiscentiam eam, est *delectatio venerea*. Hie etiam notamus, nomine *delectationis* intelligi omnes cogitationes malas in genere luxuriæ, scilicet desiderium, gaudium et delectationem morosam proprie dictam.

¹ Ipse Billuart ait (*De temperantia*, diss. v, a. 2) : *A delectatione sensuali ad venereum, maxime in sensu tactus aut visus, facilis est progressus.* — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 416; et *Homo Ap.*, tract. IX, n. 2.

men periculi proximi : puta in medico, qui ex necessitate mulierem tangit : modo (addendum) curet non sistere in tali delectatione, sed eam detestetur. Alias jam quasi agere inciperet propter delectationem quæ, licet naturalis sit, non est tamen sejuncta a proximo periculo transeundi in carnalem delectationem.

38. Q. 2. Quale peccatum sunt oscula, amplexus, etc., extra conjugium?

R. Hæc possunt extra conjugium habere locum : 1. ex intentione delectationis venereæ; 2. ex intentione delectationis sensibilis; 3. ex simplici consuendine patriæ et benevolentia; 4. ex animi levitate, joco, curiositate vel petulantia.

1. Oscula, amplexus et similia, si fiant ex intentione delectationis venereæ, sunt profecto peccatum mortale; cum talis delectatio tendat ad luxuriam perfectam. Imo sunt ejusdem naturæ cum actibus luxuriæ consummatis, quia attingunt totum objectum ut est in se: hinc in confessione exprimendum, an locum habuerint cum persona conjugata, etc.; 2. si hæc fiant ex intentione delectationis sensibilis, adhuc tenendum, esse mortale peccatum; est enim seipsum expondere proximo periculo in delectationem carnalem labendi. Nam ob maximam naturæ corruptæ infirmitatem et ejusdem in luxuriam proclivitatem, difficile admodum est in sola illa delectatione sensibili ita immorari, ut etiam ad venereum non procedatur²; — 3. si hæc fiant tantum vel ex patriæ consuetudine, vel causa officii aut benevolentiae, vel alia intentione non mala, non erunt peccata, etsi delectatio venerea subioriatur, modo voluntas illam aversetur, et omne absit periculum proximum consentiendi. Non enim hoc in casu per se impudici possunt, vel tendere in actionem venereum; — 4. si fiant ex animi levitate, joco, curiositate vel petulantia, cum supponantur in se honesta, et tantum deficiant in modo, per se non erunt nisi venialia; si tamen absit consentiendi periculum, nec scandalo sint, uti essent scandalo, si hæc fierent ab Ecclesiasticis. Si vero hæc crebro continent, cum mora atque ardore, uti cum os ad os fiant quasi gustatis labii vel lingua introducta, præsertim inter personas diversi sexus, erunt grave peccatum; quia valde ad libidinem solent excitare, et facillime ad venerem declinant, attenta hominis fragilitate².

¹ Hinc merito communiter docent, delectationem sensibilem in praxi vix ac ne vix quidem a venere separari. Ideo actus inde provenientes esse ut plurimum peccata mortalia, præsertim si exerceantur inter personas diversi sexus ad copulam idoneas, et sint cum aliquo affectu et mora, ut dictum est.

² Quare maxime esset exoptandum, ut actus hujusmodi præsertim inter

39. Q. 3. Quid de tactu partis dishonestæ corporis proprii vel alieni?

R. Ad 1: Ad corpus proprium quod attinet, si tactus contingat ex necessitate vel ex fine aliquo honesto, v. g., ad abstergendas corporis sordes, nullum erit peccatum, etsi venerea suboriatur tentatio, modo eam voluntas aversetur; res enim honesta est, periculum vero remotum, nulloque modo volitum. Quod si nulla sit necessitas partem pudendam proprii corporis tangendi, neque finis aliquis honestus, sed tactus procedat ex levitate vel joco, culpæ non erit vacuus. Venialis erit, si obiter fiat, non repetitis vicibus, et absque periculo consensus venerei: non enim tunc adest, nisi aliqualis turpitudo. Mortalis vero, si fiat studiose, morose et cum proximo turpis concupiscentiae periculo, ut patet. — Idem ad aspectum extendi debet.

R. Ad 2: Quod ad corpus alienum spectat, regulariter a mortali excusari non potest qui absque necessitate tangit partes pudendas alterius, vel partes admodum vicinas, etiamsi persona illa sit ejusdem sexus, et tactus fiat super vestes. Quia talis actio, quamvis poneretur ex animi levitate, per se tamen et natura sua ad venereum excitat vehementissime, et naturali honestati valde adversatur¹. Diximus regulariter; quia si tactus hujusmodi contingenter inter impuberem ex levitate et joco, absque ulla delectationis venerea intentione, a mortali poterunt excusari; cum in hoc casu non videantur in eamdem (saltem graviter) influere².

viros atque mulieres e christianorum regionibus prorsus exularent ob periculum, quod iisdem inhæret, affectus libidinosi. — Ceterum non ita statim arguendi de gravi juvenes utriusque sexus, qui in nonnullis locis decenter et sine prava intentione se invicem amplexantur, quamvis melius foret abstinere.

¹ Graviter est increpanda illorum juvenum procacia, qui manus ex proposito immittunt in sinum mulieris; affectus enim libidinosus si non antecedit, certe sequitur ex tali tactu, ut experientia docet: addit vel ipsam quæ tangitur, non raro sic exponi pollutionis, vel libidinosæ delectationis periculum. Ait Goritia: tactus uberon feminæ præsentim jam puberis, sunt mortales cum sunt pressi et morosi; veniales vero, si leves et fiant obiter, superficialiter sineque affectu libidinoso. Ita etiam de puella proprium sinum tangente diendum erit. — V. Ferraris, *Bibliotheca*, etc., v^o Tactus impudici.

² Quod dicendum quoque est de ancillis vel nutricibus, quæ dum induunt vel spolian infantes aut adolescentes, partes eorum pudendas aspicunt vel tangunt ex levitate; hoc enim ordinarie non est conjunctum cum gravi carnis commotione. Attamen ab hac prava consuetudine graviter sunt arcendæ ancillæ, quia si id in more habent, turpem habitum se tangendi de facili vel ipsis adolescentes contrahunt, qui inde in profundum veniunt. — V. Ligouri, *Op. Mor.*, l. VII, nn. 416 et seq.

Quid (quæres) de illo, qui permittit se ab alio turpiter tangi?

— Admittens tactus graviter impudicos peccat dupliciter et mortaliter; tum quia consentit peccato alterius; tum quia se exponit periculo turpis affectionis. Peccat pariter lethaliter admittens oscula, amplexus, et vel ipsam manus contrectationem, nisi fiat ex more patrio, aut alio fine honesto, et absque ullo affectu pravo; aliter enim id esse non posset sine periculo gravi consensus in ipsam delectationem turpem. Hinc illud:

Ni fugias tactus, vix evitabitur actus.

40. Q. 4. Quid de aspectu partium dishonestarum corporis alieni?

R. 1. Si aspectus partium dishonestarum refertur ad personas ejusdem sexus, non est per se mortale; quia nec videtur graviter honestati adversari, nec adeo ad luxuriam inclinare. Diximus per se; nam excipe: 1. si aspiciens sit ad turpi valde inclinatus; tunc illi periculum esset proximum: item est si pulcher adolescens aspiciat nudus; 2. si aspectus sit nimis diuturnus; neque enim in hac naturæ corruptione diu esse potest, quin concupiscentia stimulos acuat suos. Hinc reprehendendi graviter sunt simul natantes, detectis verendis¹.

R. 2. Si vero aspectus partium dishonestarum, cum voluntaria delectatione actus, refertur ad personam diversi sexus, vel ad humanum concubitum, hoc erit mortale (nisi visio contingere loco valde longinquu, et tempore brevissimo et absque turpi affectu). Talis enim visio ad luxuriam vehementer inducit, et maximam turpitudinem procul dubio includit². Neque excusari a gravi, si partes turpes velo

¹ Vigilandum item a potestate ecclesiastica et civili, ne natantes, postposita verecundia, alienis oculis, presertim personarum diversi sexus, nudos se objiciant: quod sine gravi scandalo ac periculo esse non solet. Notat Sanchez, explicandum in Confessione qualitatem personæ, quæ fuit turpiter aspecta; quia aspectus sicut et tactus ab objecto specificantur. Sed verius contradicit Croix: quomodo enim qui aspicient turpiter consanguineam committit incestum, si aspiciat sine ullo ejus desiderio? Videlicet aspectus afficiunt immediate solam personam, et ideo natura sua non censemur in actum consummatum tendere, et esse quasi aliqua copule affectiva inchoatio. — V. Ligouri, *Op. Mor.*, l. III, n. 421.

² Excusat a mortali Salmanticenses, si absit periculum commotionis, ratione ætatis puerilis vel etiam senilis vel frigidæ complexionis; sed hoc nec admittendum puto; cum saltem ex visu turpi oriatur periculum concupisendi. Sunt autem graviter increpandi pueri illi ac pueræ sibi invicem verenda detegentes, etsi obiter et ex levitate, et quin ullâ adsit visus delectatio; id enim si non erit mortale ad mortale sine dubio conductus. Morose

tenuissimo et perlucido aspicias; quia talis aspectus potius libidinem auget.

Quid (quæres) si aspiciantur partes honestæ personæ pulchræ diversi sexus? — Dicimus imprimis cum D. Thoma diurnum mulieris pulchræ aspectum in eo, qui inordinato amore erga eam feratur, esse peccatum grave ob grave, cui se exponit, libidinosæ delectationis periculum: idem est de diurno colloquio vano cum puella inordinate dilecta. Si vero aspectus iste contingat ex simplici urbanitate, vel ex causa alia honesta, non erit peccatum; vel veniale, si aspectus sit diurnus aut ex curiositate procedens, videlicet ratione aliqualis periculi.

Aspicere autem partes minus honestas, non tamen turpes mulieris, uti pectus, brachia, crura, partem superiorem pectoris, secluso periculo lapsus atque aspectus diurnitate, non est mortale; cum in hoc grave periculum non sit.

41. *Quid (dices) de eo, qui aspicit picturas obscenas?* — Iste per se et speculative loquendo non peccat, quotiescumque nulla sit delectatio turpis, neque proximum ejusdem periculum; quia revera artificialia minus movent, quam naturalia. In praxi tamen putamus difficulter a mortali posse excusari virum, qui partes in honestas mulieris depictæ morose aspiceret; difficulter enim iste liberare se poterit a turpi delectatione vel saltem a proximo ejusdem periculo, nisi aspiceret per tempus brevissimum vel in magna loci distantia. Idem docet Billuart, si aspectus fiant ex levitate, vel ex curiositate: aut si picturæ infantes tantum repræsentent.

Quod vero pertinet ad illos qui pingunt vel exponunt publice imagines obscenas scilicet detectis verendis vel tenui velo obductis, isti peccant gravissimo scandalo; cum picturæ istæ præsertim adolescentes valde ad libidinem provocent¹. Monet Tridentinum: *Omnis lasci-*

autem aspicere commixtionem animalium periculosum est. Tangere genitalia brutorum (etiam ex curiositate, joco, vel levitate) usque ad effusionem seminis belluini, est mortale, cum hoc vehementer natum sit ad libidinem excitandam, per se tamen tangere, molliter tractare genitalia bruti non est, nisi veniale. Conjungentes vero equos, tauros et similes ad procreandam problem, non peccant, etiæ motus libidinis exurgat, modo ei non consentiant; cum sit res necessitatis, vel res utilitatis (Liguori, *Op. Mor.*, l. III, nn. 419 et seq.). Olfacere ex curiositate menstruum, semen et cetera fœda videtur inordinatio gravis vel levius juxta periculum.

¹ V. Bravi, *Della convenienza di trattare la scultura e la pittura in relazione all'attuale progresso de' lumi*. Bergamo. — Amico Cattolico, Milano, t. XXII, p. 22. — Memorie di Modena, ecc., t. XII, ser. III, art.: la decenza nelle belle arti. — Cittadella, *Istruzioni al pittor cristiano*.

*via vitetur ita, ut procaci venustate imagines nec pingantur nec ornentur*¹. Quod etiam valet de iis, qui eas domi retinent omnium aspectui expositas cum sibi et aliis pravam præbeant occasionem.

42. *Q. 5. An sit mortale turpia verba proferre?*

R. Affirmative; mortale est turpia verba proferre, si ea sint nimis lasciva, uti si nominentur pudenda alterius sexus, aut modus copulandi, maxime si fiat cum aliorum scandalo, quod adest plurimum, cum dicuntur coram puellis aut pueris; vel si sint cum periculo male delectationibus in seipso. Unde aiebat Apostolus: *Corrumpunt mores bonos colloquia mala*². Si tamen proferantur ex joco aut ex ira inter personas, in quibus vel nulla vel levis carnis commotio excitari soleat, non sunt nisi venialia peccata; cum periculum sit valde remotum³.

Hic etiam notandum dictionis, quæ proferuntur a messoribus, vendemtoribus, etc., remoto scandali periculo, de se non esse mortalia; quia ea proferentes et audiētes parum commoventur. Item neque semper videntur habenda ut mortalia tenera colloquia cum personis diversi sexus; quamvis non sit negandum ea esse periculis plena, præsertim si diurna sint, aut si in locis solitariis fiant.

43. *An (quæres) sit mortale verba obscena audire?* Quod dicitur de ea proferente, idem generatim dicendum de ea ex proposito audiente; cum æque sit in morum corruptionem. Ceterum hac in re notamus: — 1. qui audiunt obscena vel auctoritatem habent in proferentes, vel non. Si auctoritatem habent, eos cohibere debent quantum moraliter possunt: si non habent, eos admonere tenentur: aut

Ferrara, 1854. — *Civiltà Cattolica*, ser. II, vol. XI, p. 658. — Rosignoli, *La pittura in giudizio*.

¹ Sess. xxv. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 424. — *Analecta juris pontificii*, 1857, p. 157.

² I Corinth. xv. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 426. — Ferraris, *Biblioth.*, v^o Luxuria, n. 84.

³ Ut si ista nominentur inter conjugatos, qui venereis assueti parum ordinarie moventur. Videant tamen conjugati, ne aliis gravi scandalo sint: « Rarum non est (ait Staph, § 482), ut homines omni spuria repleti corruptionis sue initium a propriis parentibus repeatant, quippe quorum pudenda conversationis testes fuerunt. Omnem fidem superat quæ sit circa hanc materiam ætatis adhuc tenera sagacitas: hinc summopere dolendum est ubi parentes proles suas sui jam quodammodo compotes vel in suo secum cubili tenent, vel coram ipsis in honeste jocantur, etc. Hujusmodi impressiones tenello animo infixæ hærent, et serius vel citius in foedissima ulcera prorumpunt. » — Item graviter increpanda mater, quæ filios omnino nudos una simul in lectulo collocat, cum tanto periculo pudoris ac verecundiæ. Et maxime si masculos jam grandiusculos una cum ipsa dormire permittat, prætextu, quod lecto caret: id nullimode permittendum esset.

ad minus tacere debent, præsertim mulieres, quibus summopere cœendum est, ne turpibus assentire videantur: hinc enim libido viorum inflammari solet; — 2. non subito pronuntiadum est eos omnes, qui audientes turpiloquia (ex parte loquentis mortalia) parum rident, mortaliter peccare; fieri enim potest, ut de modo dicendi potiusquam de rebus ipsis rideant. Perro in hoc casu mortaliter non peccant, nisi grave præbeant scandalum, ut facile præberent Religiosi et Clerici; — 3. quod de verbis turpibus diximus, pari ratione dicendum est de cantilenis dishonestis. Carmina valde turpia componere, cantare vel libenter audire, est mortale: idem mortale est, si grave detur scandalum, v. g. si Clericus carmina etiam tantummodo equivoqua conficiat, aut coram aliis, et si præsertim coram sacerdibus ea canet.

44. Quid (quæres) dicendum de adolescentibus et pueris, qui se invicem adamant. — R. Generatim loquendo, isti omnes non sunt indistincte de gravi culpa damnandi, sed ordinarie puto ipsos difficulter esse extra occasionem proximam lethaliter peccandi. Id nimirum experientia patet; nam ex centum adolescentibus vix duo aut tres in occasione mortalibus invenientur immunes: et si non in principio, saltem in progressu. Tales enim adamantes prius conversantur invicem ob propensionem: deinde propensio fit passio: et passio, postquam radicem in corde fixerit, mentem obtenebrat, et eos in mille crimina ruere facit. Hinc Cardinalis Picus de Mirandula, Episcopus Albanensis, per edictum suos admonuit Confessarios, ne tales adamantes absolverent, si postquam ter ab aliis jam fuerint admoniti, ab hujusmodi amore sectando non abstinuissent, præsertim tempore nocturno aut diu aut clam intra domos (cum faciliter periculo oscularum et tactuum), aut contra parentum præceptum, aut cum altera pars prorumpit in verba obscena, aut cum scandalo (prout si in Ecclesia), aut cum conjugatis, claustralibus aut Clericis⁴.

45. Q. An peccant qui theatris intersunt?

R. Theatra licet de se mala non sint, sed indifferentia cum bene et male haberi possint: ordinarie tamen loquendo, negari non potest ea esse plena periculi, maxime pro adolescentibus, quorum jam sanguis per se satis ebullit. Nam et luxus fovent et turpiter visum pascunt et animam enervant et passiones nimium acuant; et quod non raro lugendum est, Religionem, ritus, catholicum ministerium atque ministros irrident, non sine maximo animarum scandalo ac ruina⁵.

⁴ V. Liguori, *Praxis Conf.*, § 65.

⁵ V. Rulfus, *Theatrum modernum bonis moribus exitiosum*. Mediolani, 1770. — Ricardi, *Dei mezzi di promuovere l'educazione religiosa*, c. xxv.

Ad meritum tamen quæstionis veniendo, dicimus nullum esse peccatum sive comœdiis interesse sive eas agere, si honestæ sint; officium histrionum, quod ordinatur ad solatium exhibendum hominibus, non est secundum se illicitum, ait Angelicus¹. Si vero comœdiæ sint aliquantisper turpes, eas audiens peccabit tantum venialiter, nisi jam expertus sit suam fragilitatem; nam pro modo periculi peccatum est. Si tandem comœdiæ sint notabiliter turpes vel in re vel in modo, mortaliter peccant interessentes ideo ut delectentur; cum talis delectatio nata sit ad venerem incitandam. Quoad illos vero, qui ob solam curiositatem vel solatium vanum intersunt, secluso periculo, licet nonnulli eorum aliquando forsan excusari valeant a mortali, si sint simplices spectatores: non excusantur tamen: 1. adolescentes, et alii parum timoratæ conscientiæ, in quibus de facili semper adest delectatio turpis, vel saltem illius periculum; 2. Clerici et Religiosi, quos merito docet Benedictus XIV non posse iis comœdiis interesse absque scandalo gravi².

Diximus si sint simplices spectatores; nam semper mortaliter peccare dicendi sunt qui pecunia vel plausu ad comœdias notabiliter turpes concurrunt, quamvis sine ipsis comedias adhuc fieret. Etenim etsi in hoc casu materialiter tantum; adhuc tamen positive concurrunt ad opus graviter malum³. A fortiori peccant qui comedias notabiliter turpes impedire tenentur et possunt, neque tamen impediunt. A fortiori qui illas componunt vel repræsentant, cum moraliter certum sit multos inde ad peccatum incitandos. Neque liberantur ex eo quod scandalum non intendant, sed lucrum; opus enim de se illud satis intendit. Neque amissio magni lucri excusat, nam bonum corporis

— Fénélon, *Lettres sur les occupations de l'Académie*. — Bossuet, *Maximes sur la comédie*. — Sentimenti di S. Carlo intorno agli spettacoli. — Civiltà Cattolica, ser. II, vol. V: *Del teatro italiano*. — Lucius Ferraris, *Bibliotheca*, etc., v^o Comœdiæ.

¹ 2, 2, q. 168, a. 3. — ² De Syn. Diœc., c. x.

³ Altera tamen dicendum de iis, qui remote tantum cooperantur, v. g. aulam theatram verrendo, ædificium instaurando, etc. Ceterum theatra non ita forsan sunt castitati exitiosa ut choreæ. Cum a theatricis ludis non possit populus averti, præstat ut bonæ malis substituantur comœdiis, quæ nempe non sint *sacrarium Veneris, consistorium impudicitiae* (Tertull., *De spectat.*, c. xvii); vel sacrorum derisorium, ubi mysteriosi ritus, ubi sancti antistites, ubi monachi ac moniales, ubi omnia, quæ in Ecclesia non nisi venerabundæ ac tremende spectanda sunt, in comica ac satyrica scena impudentissime ac sacrilegio exhibentur. Hæc neque permitti, neque agi, neque spectari possunt.